



basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITE YA 12

SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA BOBEDI (SAL)

PAMPIRI YA 1 (P1)

PUDUNGWANA 2013

MEMORANDAMO

GAUTENG

MATSHWAO: 120

Memorandamo ona o na le maqephe a 12.

KAROLO YA A: TEKOKUTLWISISO**POTSO YA 1****TEMA YA A**

- 1.1 Ka selemo sa 2002✓ (1)
- 1.2 Kwa-Thema✓ (1)
- 1.3 Ke batswadi ba hae/ Ke mmae le ntatae.✓ (1)
- 1.4 Minolta City✓ (1)
- 1.5 Ba ile ba mo adimela tjhelete✓ ho mo thusa ho patala sekolo mohla ba fumanang hore o se a kena yunibesithi athe mohla a neng a qeta lengolo la materiki ba ile ba mo batlela mosebetsi.✓ (2)
- 1.6 - O kgonne ho ya yunibesithing moo a fumaneng lengolo la Sports Psychology.✓
- Kajeno ke seapadi sa ditshwantsho ka lebaka la ho tsitlallela ho ithuta.✓ (2)
- 1.7 Mafosi hobane ba ile ba adima tjhelete ho mo thusa ho patala.✓✓
Mafosi hobane ba ne ba sa kgone ho mo isa unibesithi kaha ba ne ba se na tjhelete. (2)
- 1.8 B/fetola maikutlo.✓✓ (2)
- 1.9 Ke motho ya nang le maikemisetso/ya ratang thuto/ya sebete/ya tsitlallelang seo a se batlang kapa seo a se labalabelang.✓✓ (2)
- 1.10 Ka mohlomong a ka be a sa ka a qeta dithuto tsa hae/a ka be a hlolehile ho lefella dithuto tsa hae yunibesithing/a ka be a ntse a sebelletsa khampani ya Kellogg's/a ka be a sa fihlella sepheo sa hae sa thuto/a ka be a sa kgona ho ba seapadi sa ditshwantsho.✓✓ (2)
- 1.11 E, o ne a batla ho phethahatsa toro ya hae ya ho ya yunibesithing/o ne a sa kgotsofatswe ke mosebetsi oo a neng ao sebetsa/o ne a sa batle ho sebetsa ka thata bophelo ba hae bohle.✓✓

KAPA

Tjhe, o ne a ka nna a sebetsa hobane habo ho ne ho se na tjhelete/ o ne a ka nna a kena sekolo a ntse a sebetsa ho thusa batswadi.

(Karabo tsa bahlahlobuwa di ananelwe.) (2)

- 1.12 E, e na le qetelo e thabisang hobane Kagiso o qetella e le ke seapadi sa ditshwantsho ebile o na le lengolo la Sports Psychology. ✓✓
E, Kagiso o qetelletse a atlehile bophelong. (2)

KAPA

Tjhe, ha e a ba le qetelo e thabisang hobane Kagiso ha a phethahatsa toro ya hae ya ho ba ngaka, o qetella a entse tse ding tseo a neng a sa rera ho di etsa.

(Karabo tsa bahlahlobuwa di ananelwe.)

[20]

TEMA YA B

- 1.13 Hercules Castor oil/Castor oil✓
(E le nngwe feela) (1)
- 1.14 Lamunu/setroberi/tjhokolete✓
(E le nngwe feela) (1)
- 1.15 Bomme,✓ mme ke yena ya hlokomelang hore lelapa le phetse hantle/
papatsong ena, mme ke yena ya qatsohisitsweng.✓ (2)
- 1.16 Ho hohela bareki/Ho etsa hore bareki ba bone lebitso la sehlahiswa
kapele.✓✓ (2)
- 1.17 Ho susumetsa/kgodisa bareki hore malapa a bona a tla dula a thabile ha ba
sebedisa sehlahiswa sena.✓✓ (2)
- 1.18 E, ke ntlha hobane bomme ba sebedisitse Castor Oil malapeng a bona
dilemo tse 80 tse fetileng.✓✓

KAPA

Tjhe, ke mohopolo feela hobane ha se bomme kaofela ba sebedisang Castor Oil malapeng a bona

(Karabo tsa bahlahlobuwa di ananelwe.)

(2)

[10]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KGUTSUFATSO**POTSO YA 2****TEMA YA C**

NTLHA			QOTSO
1.	E ba nakong ha o ilo palama tekesi.	A	<i>'Ka mehla fihla renkeng ka nako'.</i>
2.	Palama tekesi ha e se e eme.	B	<i>'Emela tekesi e eme tsi! pele o palama'.</i>
3.	Beha thoto ya hao ka morao.	C	<i>'Se palame o ntse o pepile thoto ya hao. E behe ka morao moo ho behwang thoto'.</i>
4.	Tlama mabanta a pholoho ha o qeta ho dula fatshe.	D	<i>'Itlame hantle ka mabanta a tshireletso ha o se o dutse'.</i>
5.	Dula setele, o tsitse ka tekesing.	E	<i>'Dula setele ha o kena ka tekesing. Ha o ntse o sisinyeha o ka baka kotsi, haholo ha o dutse pela mokganni, mme batho ba bangata ba tswa kotsi'.</i>
6.	Se ke wa ntshetsa matsoho ka ntle ha o le ka tekesing.	F	<i>'Bakganni ba beisa... Se ntshetse matsoho ka ntle ha o dutse pela fesetere. O ka tshoha wa tswa kotsi ha...'.</i>
7.	O se tatele ho theoha.	G	<i>'Ha tekesi e emisa, bapalami ba tatela ho theoha ba sa fanane sebaka. E ba le mamello...'.</i>
Ho elwe hloko dipolelo tsa baithuti tse fupereng moelelo wa sehlooho.			

(Palo ya mantswe 55)

(Palo ya mantswe 60)

Mohlalobuwa o lokela ho ngola kgutsufatso ya hae ka sebopeho seo a laetsweng ka sona.

Bahlalobuwa ba **tlameha** ho bontsha palo ya mantswe **ka nepo**.

Ho tshwaya kgutsufatso:**Kgutsufatso e lokela ho tshwauwa tjena:**

- **Kabo ya mantswe a puo:**
 - Dintlha tse 1–3 tse nepahetseng aba letshwao le le 1.
 - Dintlha tse 4–5 tse nepahetseng aba matshwao a 2.
 - Dintlha tse 6–7 tse nepahetseng aba matshwao a 3.

HLOKOMELA: E leng ntlha kapa polelo nnetefatsa hore di momahane.

- **Sebopeho:**
Leha kgutsufatso e ka ngolwa ka sebopeho se sa nepahalang, e tlameha ho tshwauwa.

Palo ya mantswe:

- Batshwai ba tlameha ho nnetefatsa palo ya mantswe a sebedisitsweng.
- Ho se ke ha fokotsa matshwao ha mohlalobuwa a sa fana ka palo ya mantswe kapa a fane ka palo e fosahetseng.
- Ha mohlalobuwa a fetile palo e lebelletsweng ya mantswe, bala bonyane mantswe a mahlano ka hodima a lebelletsweng. Ho tloha moo se itshwenye ka a mang.
- Kgutsufatso tse kgutshwane empa di na le dintlha tsohle tsa sehlooho tse lebelletsweng, di se ke tsa fuwa kotlo.

Kabo ya matshwao:

1. Matshwao a 7 dintlheng tse supileng.
2. Matshwao a 3 tshebedisong ya puo.
3. Matshwao kaofela:10

Batshwai ba sebedise sekala sena ha ba aba matshwao:

Din	7
Tp	3
Matshwao kaofela	10

ELA HLOKO: Mohlalobuwa a se ngole dikgutsufatso tsa mantswe ntle le haeba dikgutsufatso tseo di ne di hlahisitse temeng. Maamong a jwalo, kgutsufatso e balwe jwalo ka lentse le feletseng. Mohlala wa palo ya mantswe:

Polelo		Palo ya mantswe
SESOTHO	Ke a tsamaya.	3

Ha motshwayi a tshwaya, a bontshe diphoso (tsa puo, mopeleto, ho arohanngwa/ho kopanngwa ha mantswe) tse entsweng ke mohlalobuwa ka ho di sehella mola ka tlase. Ha mohlalobuwa a nepile, motshwayi a bontshe ka ho etsa letshwao la ho nepa (✓).

Tataiso bakeng sa ho tshwaya ditema:

- Seha mola tlasa lentse kapa polelo e fosahetseng, mme o bontshe mofuta wa phoso ka ho sebedisa matshwao a latelang;
- / bakeng sa ho arola mantswe a ngotsweng a kopantswe empa a lokela ho arohana;
- , + bakeng sa ho kopanya mantswe a arohantsweng empa a ngolwa a kopane;
- mn bakeng sa mongolo (orthography) o fosahetseng;
- mp bakeng sa mopeleto o fosahetseng;
- mt bakeng sa tshebediso e fosahetseng ya matshwao a puo, kapa ho ngotswe letshwao la puo moo le sa hlokeheng;
- p bakeng sa tshebediso ya puo ka tsela e fosahetseng/e sa amoheleheng kapa eo e seng ya setlwaedi;
- λ bakeng sa lentse kapa karolwana ya lentse le/esilweng pakeng tsa mantswe a mang;
- // bakeng sa ho qala seratswana se setjha.

KAROLO YA C: THUTAPUO LE TSHEBEDISO YA PUO**POTSO YA 3: SEBOPEHO SA MANTSWE LE MOELELO WA ONA****TEMA YA D**

3.1	3.1.1	matsatsi✓	(1)
	3.1.2	dibaka✓	(1)
3.2	3.2.1	mothwana/mothonyana✓	(1)
	3.2.2	kgarejana/kgarebenyana✓	(1)
3.3	3.3.1	motsheare✓	(1)
	3.3.2	metsho✓	(1)
3.4	3.4.1	Chikano o rata matlo a maholo.✓	(1)
	3.4.2	Barui ba dula sebakeng se setle.✓	(1)
3.5	3.5.1	Chikano o ile a makala ha a fihla kgarebeng/ ho kgarebe/ ha kgarebe eo. ✓	(1)
	3.5.2	Ha Chikano a kena ntlong/ ka tlong a fihla a aka Katriena lerameng. ✓ (E le nngwe feela)	(1)
3.6	3.6.1	ba✓	(1)
	3.6.2	e✓	(1)
3.7	3.7.1	mohlankana✓	(1)
	3.7.2	moshemane✓	(1)
3.8	3.8.1	sebini✓	(1)
	3.5.2	morui✓	(1)
3.9	3.9.1	yona✓	(1)
	3.9.2	yena✓	(1)
3.10	3.10.1	tjhakela✓	(1)
	3.10.2	sunana/ metana✓	(1)

[20]

POTSO YA 4: SEBOPEHO SA DIPOLELO LE TSHEBEDISO YA TSONA**TEMA YA E**

- 4.1 **Manana a jwetsa titjhere** hore le yena o batla ho ruta. ✓✓ (2)
- 4.2 4.2.1 Mosadi **ya ratang** bana ba hae o ba kenya sekolo. ✓✓ (2)
- 4.2.2 Titjhere **e tsebang** ho ruta e ratwa ke bana. ✓✓ (2)
- 4.3 Manana o ne a **sa sebetse** ka thata. ✓✓ (2)
- 4.4 4.4.1 Ke ngwana wa ho fela lapeng **empa** ke sebetsa ka thata. ✓✓ (2)
- 4.4.2 Titjhere e a dumela **hobane** e tseba Manana. ✓✓ (2)
- 4.5 Bana ba **thabelwa** ke Manana haholo. ✓✓ (2)
- 4.6 **Hosane Manana** o tla tsamaya. ✓✓ (2)
- 4.7 4.7.1 Na Manana o natefelwa ka nako tsohle? ✓✓ (2)
- Ebe Manana o natefelwa ka nako tsohle?
- 4.7.2 Na batswadi ba hae ba rata ho sebetsa? ✓✓ (2)
- Ebe batswadi ba hae ba rata ho sebetsa? [20]

POTSO YA 5: TEMOHO E HLOKOLOSI YA PUO**TEMA YA F**

- 5.1 Ba bararo/Ba 3. ✓ (1)
- 5.2 O tshwere molamu/lere/mosaqa. ✓ (1)
- 5.3 Tse ding di ntsho, ke tsa ho sireletsa mahlo letsatsing/ke tsa boikgabiso, ha tse ding e le tsa ho thusa mahlo ka pono/Tse ding di ntsho ha tse ding di bonaletsa. ✓✓ (2)
- 5.4 E kubeleditse marole/Batho ba baleha ka tseleng. ✓✓ (2)
- 5.5 Ba bohale/Ba sa tloheleng dintho feela/Ba lwanelang nnete. ✓✓ (2)
- 5.6 E, ke ne ke tla palama hobane ke rata koloi e tsamayang ka lebelo le hodimo/hobane mokganni o kopile tshwarelo. ✓✓
- KAPA**
- Tjhe, ke ne ke sa tlo palama hobane ha ke batle ho shwa/ho tswa kotsi.
(Karabo ya mohlalobuwa e amohelwe.) (2)
- [10]

POTSO YA 6: HO LOKISA DIPHOSO**TEMA YA G**

Motswalle **wa**✓**ka** o nkgothaleditse ho sebetsa ka **thata**✓hore ke atlehe mafelong a selemo. **Ho**✓atleha ha se **lehlohonolo**.✓ **O**✓lokela ho tela tsohle, o behelle dintho tse ka o sitisang ka thoko. Menate **yohle**✓e ka o lahlisang ho fihlella sepheo sa hao,✓o e behelle ka thoko hobane nako ya yona e a tla. **Qala**✓**pele**✓ka tsa bohlokwa tse ding dintho di tla latela.✓

[10]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 60**

KAROLO YA D: DINGOLWA**BOKGELEKE BA BASOTHO – Rosemary Moeketsi****POTSO YA 7: MMUTLANYANA**

- 7.1 Dihohwana✓ (1)
- 7.2 Mmutlanyana✓ (1)
- 7.3 O ne a ntse a balla/ rulela ntlo ya hae.✓ (1)
- 7.4 Hobane Mmutlanyana o ne a se tlotsitse ka bokwadi✓ (1)
- 7.5 Ke Mmutlanyana hobane Mmutlanyana o kgonne ho qhekella Hlolo ho fumana diphala tsa hae.✓✓ (2)
- 7.6 Mmutlanyana o ile a re Taumoholo a palame ka hodimo ho ntlo ha yena a tla ba ka tlase. Mohatla wa Taumoholoo ne o leketlile pakeng tsa marulelo. Yaba Mmutlanyana o ntse a balella mohatla wa Taumoholo marulelong e le hore Taumoholo a tle a sitwe ho theoha hodima ntlo. Yaba Mmutlanyana o ja dijo tsa Taumoholo.✓✓ (2)
- 7.7 Qeto ya Mmutlanyana e ne e le ho bolaya Hlolo/E ne e le hore Hlolo a tjhe a be a shwe.✓✓ (2)
- 7.8 E le phoofolo e pelo e mpe hobane motho ha a ke a be a shebelle e mong feela ha a le tsietsing/e thata/e sehloho.✓✓ (2)
- 7.9 Ya mahaeng. ✓ Mmutlanyana o ne o ntse o itsamaela naheng/Ba ne ba balla ntlo ka dithupa.✓ (2)
- 7.10 E le sethoto, Hlolo o tseba hantle hore Mmutlanyana o masene empa a dumela ho wela lerabeng la hae.✓✓ (2)
- 7.11 E, Mmutlanyana o ne a rata hore dintho tsohle tse ntle e be tsa hae a le mong/O ne a bolaya diphoofolo tse ding ka sehlooho.✓✓ (2)
- KAPA**
- Tjhe, Mmutlanyana o ne a rata ho phedisana hantle le diphoofolo tse ding empa tsona di ne di sa utlwisise/di sa ananele ditlhoko tsa hae mme a qetelle a batla ho iphetetsa. (2)
- 7.12 E, ba teng batho ba ratang ho bona batho ba utlwile bohloko/Batho ba ratang hore dintho tsohle tse ntle e be tsa bona ba le bang.✓✓ (2)
- KAPA**
- Tjhe, ha ba yo batho ba rata ho phedisana ka kgotso mme ba a hlompšana.✓✓ (2)
- (Karabo ya mohlalobuwa e ananelwe.)

[20]**KAPA**

POTSO YA 8: NKOLOBE

- 8.1 Ha malome wa hae.✓ (1)
- 8.2 O ne a ilo lata setlhare/moriana.✓ (1)
- 8.3 Hobane o ile a nwa setlhare seo a neng a ronngwe ho se lata.✓ (1)
- 8.4 Ho ya thabeng.✓ (1)
- 8.5 O ile a fihla a beleha ngwana, a mo phuthela a ba a mo robatsa ka lehaheng.✓✓ (2)
- 8.6 Lekgetlo la bobedi o ile a bina jwalo ka mehla ngwana a lla ya ba o a mo nyantsha, lekgetlo la boraro o ile a fihla a bina mme ngwana a se ke a lla ka hona a bona hore ngwana ha a yo ka lehaheng.✓✓ (2)
- 8.7 Ke ho tsamaya kgafetsa ha moholwane wa hae. Moholwane wa hae o ne a tsamaya letsatsi le letsatsi mme a sa utlwisise lebaka le mo tsamaisang.✓✓ (2)
- 8.8 O ne a ntse a lla mme a sa batle hore ba elellwe hore o ntse a lla.✓✓ (2)
- 8.9 Ke ya mahaeng. Ho sa diswa/Ho sa beswa mollo ka ntle bakeng sa ho pheha/ Ho sa sebediswa ditlhare e le meriana (pheko).✓✓ (2)
- 8.10 E mo hlahaisa e le motho ya thabileng/Ya kgotsofetseng, hobane ngwana eo a neng a nahana hore o utswitswe a fumanehile.✓✓ (2)
- 8.11 Tjhe, ha a etsa hantle hobane bana ba lokela ho hlomphe melao ya batswadi/ Bana ha ba a lokela ho etsa dintho tseo ba sa di rongwang/ ba sa laelwang ho di etsa.✓✓

KAPA

E, hobane mme wa hae o hlokile boikarabelo ka ho mo roma ntho e sa tlamehang ho fihla matsolong a hae.✓✓ (2)

- 8.12 Ke ne ke tla bua nnete ka se etsahetseng hore ke kgone ho fumana thuso.✓✓

KAPA

Ke ne ke tla lakatsa hore motho ya mo thotseng a mpe a mo hlocomele, a mo hodise hantle.✓✓

(Maikutlo a mohlalobuwa a ananelwe.)

(2)
[20]

PELONG YA KA – Machabe S Mofokeng**POTSO YA 9: PHETOHO**

- 9.1 Toropong.✓ (1)
- 9.2 Ke batho ba ratang tulo (dibaka) tseo ba hlahetseng ho tsona (ka lerato la sebele).✓ (1)
- 9.3 O nahana hore o tla bona diphula tsa habo.✓
O tla be a le motseng wa habo.✓
O tla be a le hara batho bao a holetseng pela bona.✓
O le hara bahlankana le barwetsana bao o hotseng le bona.✓
(E le nngwe feela.) (1)
- 9.4 Moriri o mosweu o se o thuntse.✓
Mona le mane ho se ho bonahala ditsela tse bontshang hore letlalo le se le phuthahane/le le maswebe. ✓
Mosadimoholo o se a ntshitse menonyana a se makae. ✓
(E le nngwe feela.) (1)
- 9.5 Ba se ba qhalane✓
Ba bang ba se ba nyetswe ba na le bana.✓
Ba bang ba se ba hlokahetse✓
Ba bang ba tshwerwe/ba toronkong.✓
(Tse pedi feela.) (2)
- 9.6 O ne a nahana hore o tla fumana ho le jwalo ka ha a ne a qetele, diphula tsa motse wa habo di le jwalo, bahlankana le barwetsana bao a hotseng le bona ba ntse ba le teng.✓✓ (2)
- 9.7 E le motho ya ratang ditaba tsa batho/tseo e seng tsa hae.✓✓ (2)
- 9.8 O ile a itshwaya phoso, a inyatsa ka phoso eo a e etseditseng Pheello.✓✓ (2)
- 9.9 Tjhe, ha bophelo bo ntse bo tswela pele phetoho e tla dula e ntse e le teng.✓✓ (2)
- 9.10 O ne a tseba hore ke batho ba neng ba ratana haholo.✓✓ (2)
- 9.11 Maikutlo a kutlwelobohloko/maikutlo a qenehelo.✓✓ (2)
- 9.12 E, e a hlokeha hobane bophelo ke karolo ya kgolo motho ha a hola o lokela ho ba le phetoho.✓✓

KAPA

Tjhe, bophelo ha bo fetoha bo baka mathata a mangata.

(2)

[20]**KAPA**

POTSO YA 10: TJHELETE

- 10.1 O ne a tswa bankeng.✓ (1)
- 10.2 Hore a tle a tsebe ho reka a sa sokole/Hore a kgone ho e sebedisa ha bobebe naheng eo a etetseng ho yona.✓ (1)
- 10.3 Ho hlahiswa mabaka a mangata a koleke ao phutheho e sa a tsebeng✓ (1)
- 10.4 Ba rutehileng.✓ (1)
- 10.5 Ba e fumanang ka maqheka ha ba robale hobane ba tshaba hore e ka tloha ya ba nyamella empa ba sebetsang ka thata ba a iphomolela hobane ba a tseba ba e sebeleditse.✓✓ (2)
- 10.6 Ba thuha mabenkele.✓
Ba a utswa le ho rekisa tseo ba di utswitseng.✓
Ba reka le ho rekisa matekwane.✓
Ba utswa kgauta le taemane ebe ba a di rekisa.✓
Ba utswa makgomo le ho a rekisa.✓
Ba kuta dipodi le dinku ha theko ya boya e le hantle ebe ba a bo rekisa✓
(Tse pedi feela.) (2)
- 10.7 Ke maemong ao motho a habileng ho kgola tjhelete e ngata mme a qetella a etsa mosebetsi oo a sa o rateng/Ke maemong ao motho a sa kgathalleng mosebetsi oo a o etsang empa a itjhebetse ho fumana tjhelete e ngata mosebetsing oo.✓✓ (2)
- 10.8 E, ha tjhelete eo a nang le yona ya bonokwane e mo phonyoha.✓✓ (2)
- 10.9 Ba sebetsang ka hlooho ha ba na phomolo, ha a le hae hlooho e ntse e saletse mosebetsing/o ntse a nahana ka mosebetsi, ke ka hoo ba tsotalang kapele.✓✓ (2)
- 10.10 Ke nnete, motho a ka etsa tsohle le tse mpe, le ho bolaya motho ha feela a ka fumana tjhelete.✓✓ (2)
- 10.11 Tjhe, lerato ha le laolwe ke tjhelete tsa motho/motho o lokela ho rata kapa ho nyalwa hobane a rata motho, e seng tjhelete ya hae.✓✓
- KAPA**
- E, bophelo bo thata/tjhelete ke yona mohlodi wa bophelo.✓✓ (2)
- 10.12 Tjhe, ha se hantle hobane botho ha bo jwalo/motho eo le yena tjhelete eo o ntse a e hloka feela jwaloka wena.✓✓
- KAPA**
- E, batho ba bang ha ba sebetse mme ha ho tsela ya ho phela mokgwa wa ho fumana tjhelete ke hore a nkele ba nang le yona a tsebe ho phela.✓✓ (2)

[20]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA D:
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA:

20
120